

Dünya Genelinde “Turizm”, “Rekreasyon” ve “Boş Zamanlar ve Değerlendirilmesi” Alanlarında Yayımlanmakta Olan Akademik Dergiler Üzerinde Bir Araştırma

An Empirical Investigation on International
Journals of Tourism, Travel, Recreation and Leisure

Nazmi Kozak *

Öz

Bu çalışma, uluslararası boyutta yayımlanmakta olan “Turizm”, “Rekreasyon” ve “Boş Zamanlar ve Değerlendirilmesi” alanlarındaki akademik dergiler üzerinde yürütülen araştırmanın verileri baz alınarak hazırlanmıştır. Araştırma, daha önce bu alanda gerçekleştirilmiş çalışmaların bulgularından yararlanılarak hazırlanan sorular ile yürütülmüştür. Adresleri saptanan 115 derginin editörüne postayla gönderilerilen araştırma sorularına 33 derginin editöründen yanıt alınmıştır. Elde edilen bulguların SPSS for Macintosh istatistik paket programında analiz edilmesiyle, dergilerle ilgili “genel”, “makale denetleme” ve makale yayımlama” uygulamalarına ilişkin çeşitli bulgulara ulaşılmıştır. Araştırmada sonuç olarak, genel itibarıyla dergilerin dünya genelinde geçerliliği kabul edilmiş makale denetleme ve yayımlama kurallarına uyma çabası içerisinde olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Abstract

This study presents the results of an empirical research carried out amongst tourism, travel, recreation and leisure journals published internationally. The findings of previous research were used for the development of the questionnaire instrument. The questionnaire was mailed to the Chief-Editors of 115 journals. A total of 33 usable questionnaires were returned yielding a 29 percent response rate. SPSS for Macintosh was used for the

* Yrd. Doç. Dr. Nazmi Kozak, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulunda öğretim üyesidir. Yazar ayrıca, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi ile Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research'un editörlüğünü yürütmektedir.

analysis of data. Findings were analysed on the basis of three groups entitled 'general issues', 'review process of manuscripts' and 'publication of manuscripts'. The study revealed that the journals were in an attempt to be consistent with the manuscript review and publication guidelines recognised in the international academia.

Giriş

Dünyada turizm ve ilgili alanlarında yayımlanmakta olan pek çok akademik dergi bulunmaktadır. Turizmin ilgili alanları olan konaklama, yiyecek-içecek, seyahat işletmeciliği, rekreasyon, boş zamanlarının değerlendirilmesi (leisure) gibi dallarda yayımlanan akademik dergilerin saptanan en güncel sayısı, 115'dir. Bu alandaki dergilerin sayısı gün geçtikçe artış göstermektedir. Dünyanın değişik ülkelerine dağılan dergilerin yoğun olarak ABD ve İngiltere'de yayımlandığı, gerçekleştirilen incelemeler neticesinde belirlenmiştir. Bununla birlikte, Kanada ve Avusturalya'da turizm ve ilgili alanlarında yayımlanan akademik dergi sayısının birden fazla olduğu görülmektedir. Yayımlanmaya başlayan bütün dergilerin, hakemli "referee" olduklarını beyan etmelerine karşılık, uygulamadaki durumun farklı olduğu görülmektedir. Uygulamadaki farklılığın ampirik olarak ortaya çıkarılması ile ilgili araştırmaların ise şimdiye kadar çalışma konusuna giren alanda gerçekleştirilmediği bilinmektedir.

Dünyada ve Türkiye'de yayımlanmakta olan her alandaki akademik dergilerle ilgili olarak şimdiye değin bazı araştırmacıların derleme ve analiz niteliğinde çalışmalarda buldukları görülmektedir.

Analiz niteliğindeki önce gelen çalışmalardan bir tanesi Miller ve Serzan (1984) tarafından hakemli dergilerin özelliklerinin araştırıldığı çalışmadır. 243 dergi üzerinde gerçekleştirilen araştırmada, dergilerin makale denetimi ile ilgili uygulamalarına ilişkin birtakım bulgulara ulaşılmıştır. Analiz niteliğindeki bir diğer çalışma, Miller ve Punsalan'ın (1984) hakemli ve hakemli olmayan iktisat dergileri üzerinde gerçekleştirdikleri çalışmadır. Bu çalışmada yazarlar, dünya genelinde yayımlanmakta olan iktisat dergilerinin 24 değişikenden oluşan verilerini derlemişlerdir. Katalog halinde yayınlanan çalışmada, iktisat dergilerinin makale denetim ve yayımlama uygulamalarına ilişkin önemli birtakım bulgular yer almaktadır. Raymond ve diğerleri (1994), turizm, konaklama, seyahat ve yiyecek-içecek alanlarındaki dergilerde yayımlanan makalelere yapılan atıfları analiz eden bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Yazarlar çalışmalarında, dergileri hakemli ve hakemsiz dergiler olarak sınıflandırmışlar ve bu dergilerde yayımlanan makalelere yapılan atıfları incelemişlerdir. Kozak (1998) tarafından hazırlanan ve bu çalışma-

nın kaleme alındığı tarihlerde basım aşamasında olan araştırmada, Türkiye'de yayınlanmakta olan akademik dergiler konu edilmiştir. İki aşamalı olarak değerlendirmeye alınan çalışmada akademik dergilerle ilgili ilk olarak bir envanter (Türkiye Akademik Dergiler Rehberi) hazırlanmış ve basılma aşamasına getirilmiştir. Çalışmada akademik dergilere gönderilen araştırma sorularına verilen yanıtların dökümü bulunmaktadır. Veriler; 'genel bilgiler', 'makale denetim bilgileri' ve 'makale yayın bilgileri' şeklinde yer almaktadır. Çalışmaya Türkiye genelinde yayımlanmakta olan 373 dergiden katılım sağlanmıştır. Öte yandan aynı rehber içerisinde araştırmaya katılmayan veya çalışmanın bitim tarihinden sonra yayımlanmaya başlayan dergiler ile ilgili 11 değişkenli bilgiler kütüphane taraması ile tesbit edilmiştir. Söz konusu çalışmanın ikinci aşamasını oluşturan analiz çalışması halen devam etmektedir.

Turizm alanında derleme niteliğinde gerçekleştirilen çalışmalardan bir tanesi, 'Travel, Tourism, and Hospitality Research: A Handbook for Managers and Researchers' başlığını taşıyan kitap içerisinde 'Seyahat ve Turizm Enformasyon Kaynakları' başlığı altında Goeldner (1989) tarafından hazırlanmıştır. Bu çalışmada, ilgili alanlarda yayımlanmakta olan indeks dergileri, bibliyografyalar ve süreli yayınların isimleri, basım yılları ve fiyatları yer almaktadır. Söz konusu çalışmada Goeldner, turizm ve ilgili alanlarında yayımlanan dergilerle ilgili çok gerekli olan bilgilere yer vermiştir. Bu çalışmada analiz yapılmamıştır. Kayar (1994), Cumhuriyet döneminde yayımlanan tıp dergilerinin isimlerini derlemiştir. Aynı çalışma içerisinde tıp dergilerinin Cumhuriyet döneminde yıllar itibarıyla sayısal gelişimi, Türkçe-yabancı dil bakımından dağılımı ile yayımlandıkları süreler incelenmiştir. Topuzlu (1994), Türkiye'de cerrahi bilimler alanında yayımlanan dergileri incelediği çalışmasında, ilgili alanda yayımlanan dergilerle ilgili çeşitli verileri derlemiş ve değerlendirmiştir. Derlenen veriler, dergilerin yayımlanma sıklığı, sayfa sayısı, abone sayısı, derneklerce yayımlanan dergiler şeklinde sıralanmaktadır. Kozak (1996) çalışmasında, dünyadaki turizm ve ilgili alanlarındaki dergileri araştırmıştır. Derleme niteliğindeki çalışmada Kozak dergileri, 'makale yayımlayan dergiler', 'abstract dergileri', 'raporlar' olmak üzere sınıflandırarak incelemiştir. Çalışmada, dergilerle ilgili kısıtlı bilgilere yer verilmiştir.

Konu:

Bu çalışmanın konusunu uluslararası alanda yayımlanan turizm ve ilgili alanlarındaki akademik dergiler oluşturmaktadır. Uluslararası alanda turizm, konaklama (hospitality), seyahat (travel), yiyecek-içecek (food and be-

verage), rekreasyon (recreation), boş zamanların değerlendirilmesi (leisure) alanlarında yayımlanmakta olan akademik dergilerin bu çalışmada başta genel bilgileri olmak üzere, makale denetim ve makale yayım bilgileri araştırılmaktadır.

Amaç ve Kapsam:

Bu çalışmanın önde gelen amacı, turizm, rekreasyon ve boş zamanların değerlendirilmesi alanlarında akademik dergilerin yayın politikaları, makale denetim ve yayımlama kural ve uygulamalarını ortaya çıkarmak ve böylelikle söz konusu alandaki akademik dergiciliğin dünya genelinde kabul görmüş ve standartlaşmış uygulamalarla ne oranda örtüştüğünü saptamaktır. Üç aşamalı olarak gerçekleştirilen değerlendirme neticesinde, ilk olarak akademik dergilerle ilgili genel bazı verilere ulaşılması hedeflenmiştir. İkinci değerlendirme ile, dergilere gönderilen makalelerin hangi kriterlerden sonra yayımlanma kararının verildiği başta olmak üzere bir dizi uygulamanın ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Üçüncü ve son değerlendirme ile de, dergilerin yayın bilgileri ile ilgili birtakım bulgulara ulaşılması tasarlanmıştır. Yazar tarafından yürütülmekte olan bir dizi araştırmanın devamı niteliğinde olan çalışma ile Türkiye'deki akademisyenlere dünya genelindeki uygulamalar hakkında bilgi aktarmaktır. Yazar tarafından gerçekleştirilen ve önümüzdeki dönemde yürütülmesi planlanan çalışmalarla, birbirinden farklı alanlarda akademik dergilerin yayın politikaları, makale denetim ve yayımlama uygulamalarındaki (varsa) farklılaşmaların ortaya çıkarılması ve Türkiye'deki uygulamalarla karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda yazar tarafından Türkiye'deki akademik dergiler üzerinde bir araştırma yürütülmüş ve sonuçlandırılma aşamasına gelinmiştir. Bu araştırma dizisi kapsamında ikinci olarak "Turizm, Rekreasyon ve Boş Zamanlar ve Değerlendirilmesi" alanlarındaki dergilerin seçilmesinin nedeni, yazarın bu alanlara giren iki akademik derginin editörlüğünü on yıldır yürütüyor olmasındandır.

Akademik dergiler üzerinde yürütülen bu çalışmalarla ulaşılması istenilen bir başka amaç ise, Türkiye'deki kütüphane ve dokümantasyon merkezlerinde süreli yayınlardan sorumlu olan yöneticilerine dergilerin makale denetleme ve yayımlama uygulamaları ile ilgili bilgi aktarmaktır.

Çalışma, uluslararası alanda turizm ve yakın alanlarında yayımlanmakta olan akademik dergileri kapsamaktadır. Dergilerin 1997-1998 yıllarında yayınlanıyor olması, aranan öncelikli özelliği oluşturmaktadır. Yapılan tarama çalışmaları sonucunda bu özelliklere uyan 115 adet derginin adresine ulaşılmıştır. Uluslararası boyutta araştırma konusuna giren alanlarda Tür-

kiye'de yalnızca tek bir derginin (Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research) yayınlanıyor olması dolayısıyla, tek bir dergi araştırma kapsamına alınabilmiştir. Tarama çalışmaları ile ilgili olarak, öncelikle Türkiye'deki kütüphanelerde olan dergilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Ardından İnternet kanalı ile gerçekleştirilen tarama çalışmaları yürütülmüştür. İnternet ortamında Alastair Morrison tarafından hazırlanan "Tourism, Hospitality, Recreation and Leisure Journals" bilgi bankası, çalışma kapsamına alınan akademik dergilerin yaklaşık % 70'inin adreslerine ulaşılmasını sağlamıştır. Tarama çalışmaları ile ilgili olarak yurt dışında çalışmalarını sürdüren akademisyenlerin de katkılarına başvurulmuştur.

Yöntem:

Dünya genelinde yayınlanmakta olan akademik dergilerle ilgili olan bu çalışmada yazılı anket soru tekniği kullanılmıştır. Bu amaçla, araştırmacının daha önce Türkiye'deki akademik dergiler üzerinde uyguladığı anket soruları baz alınmıştır. Ancak, Türkiye'deki akademik dergiler üzerinde uygulanan sorulardan bazılarının, dünya ölçeğindeki bir araştırmaya uygun olmayacağı düşüncesinden yola çıkılarak, değiştirilmesi uygun görülmüştür. Dünya ölçeğinde turizm ve yakın alanlarındaki akademik dergilere yönelik olarak geliştirilen yeni anket sorularından oluşan form, birer üst yazı ile birlikte Mart 1998 tarihinde çalışma kapsamına alınan dergilerin editörlerine postalanmıştır. Editörlere, anketi yanıtlamaları için 31 Mayıs 1998 tarihine kadar süre tanınmıştır. Haziran 1998 sonu itibarıyla 33 derginin editörünün anketi yanıtladıkları saptanmıştır. Anketi yanıtlayan dergilerle ilgili bilgiler Ek-1'de yer almaktadır. Böylelikle bu çalışma kapsamında değerlendirmeye alınan dergilerin % 28.69'a tekabül ettiği görülmektedir.

Her bir dergi için anket soru formunda yer alan soruların yanıtlanması ile derlenen verilerin değerlendirilmesi işlemi, SPSS for Macintosh istatistik paket programında gerçekleştirilmiştir. Analiz neticesinde elde edilen verilerin üç aşamalı olarak değerlendirilmesi uygun bulunmuştur.

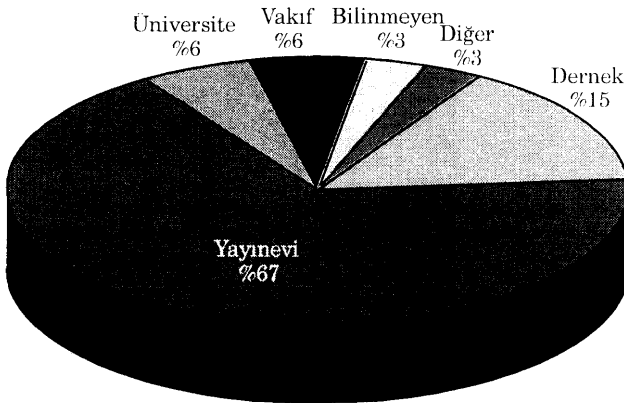
Bulgular:

Çalışmadan elde edilen verilerin değerlendirme işlemi, yukarıda da belirtildiği üzere üç aşamalı olarak yapılacaktır. İlk olarak akademik dergilerle ilgili genel bilgiler analiz edilecektir. Bu şekilde, akademik dergilerin genel bazı bilgilerine ulaşılması amaçlanmaktadır.

Genel Bilgiler

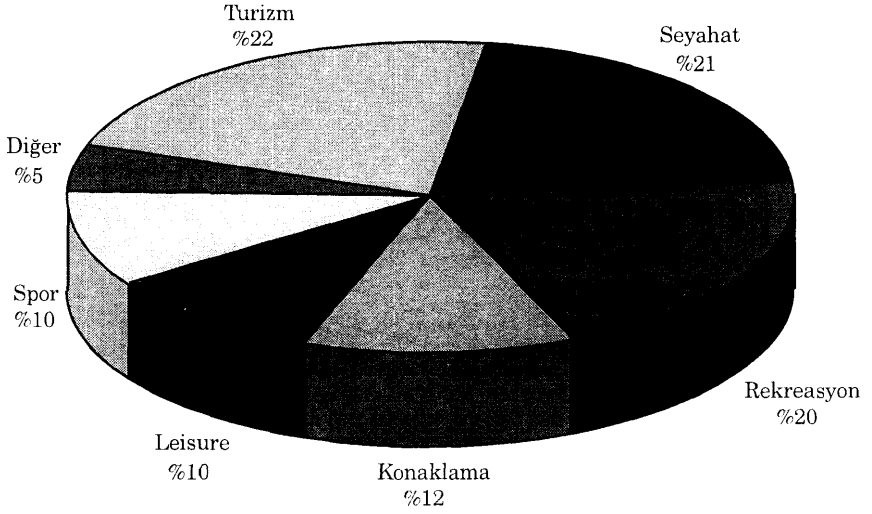
Dünya genelinde yayımlanmakta olan akademik dergilerle ilgili incelemede ilk olarak, dergilerin bazı genel yayın bilgileri üzerinde durulacaktır. Bu kısımda, 'dergileri yayımlayan kurum veya kuruluşlar', 'yayın alanları', 'ilk yayımlandıkları yıllar', 'yıllık yayım sayısı', 'yayım dilleri', 'yayım masraflarının karşılanması', 'reklam yayımlanması' ve 'okuyucu kitleleri' dergileri üzerinde inceleme yapılacaktır.

Gerçekleştirilen inceleme neticesinde dünya genelinde dergileri yayımlayan kurum veya kuruluşlar Şekil 1'deki gibi bulunmuştur. Buna göre, turizm ve ilgili alanlarındaki dergileri yayımlayan kuruluşların başında yayınevleri gelmektedir. Gerçekten de turizm ve ilgili alanlarında dergiler incelendiğinde çoğunluğunun yayınevleri tarafından yayımlandığı görülmektedir (%67). Dernekler, ikinci sırada gelmektedir. Türkiye'de yaygın olan akademik dergilerin 'mutlaka' üniversitelerce yayımlanabileceği görüşünün, dünya genelinde farklı anlaşıldığı gözlenmektedir. Zira, üniversitelerce yayımlanan turizm ve ilgili alanlarındaki akademik dergi oranı yalnızca %6'dır.

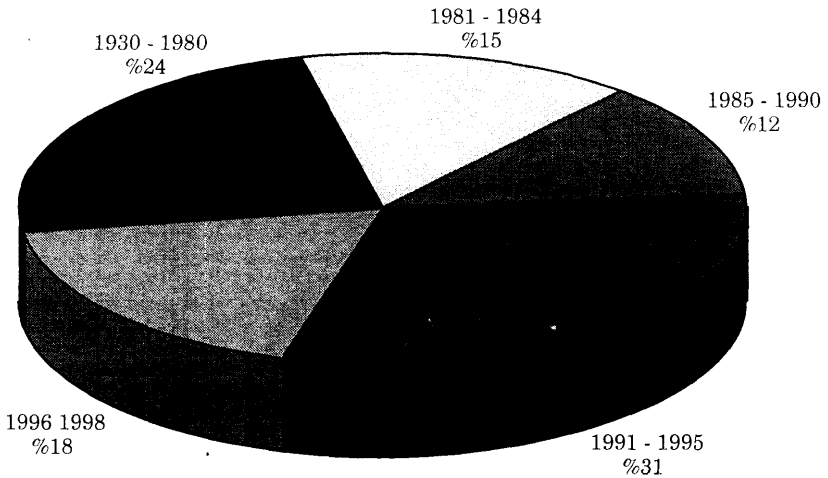
Şekil 1. Yayımlayan Kurumlar

Şekil 2'de dergilerin hangi alanlarda yayımlanmakta olduklarına ilişkin dağılım yer almaktadır. Anket soru formunda dergi editörlerinden dergilerinin yayımlandıkları alanları birden fazla seçenek içerisinde, birden fazla tercih olarak belirtmeleri istenmiştir. Bundan dolayı da, bir derginin beş-altı alanda yayımlandığı saptanmıştır. Buna göre dergilerin en fazla yayımlandıkları alan, turizmdir. Turizm alanında yayın yapan dergilerin oranı %22'iken, turizm alanının alt dallarını oluşturan alanlardan olan seyahat (%21), konaklama (%12) ve boş zamanların değerlendirilmesi (leisure) (%10) olarak tesbit edilmiştir.

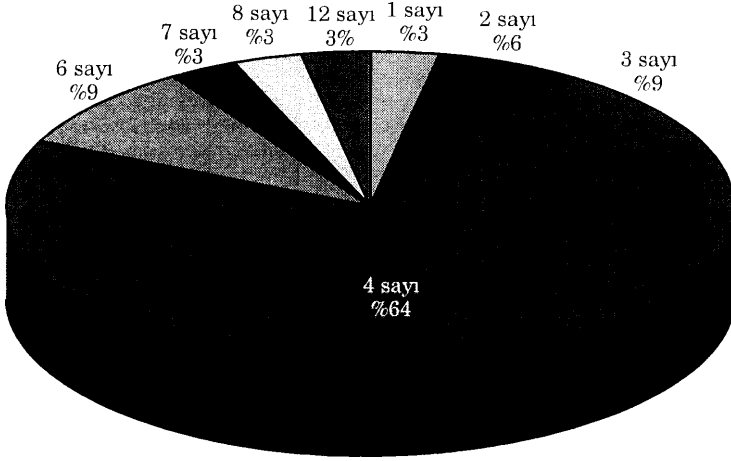
Şekil 2. Dergilerin Yayın Alanları

Dünya genelinde yayınlanmakta olan dergilerin ilk yayınlandıkları yıllar incelendiğinde, en eski derginin 1930 yılında yayınlanmaya başladığı gözlenmektedir. Bununla birlikte 1967'de 1 dergi yayın yaşamına başlamıştır. 1972 yılı ile birlikte dünyada turizm ve ilgili alanlarındaki dergilerin sayısında artış olmaya başlamıştır. 1972'den 1980 yılına kadar her iki yılda bir dergi yayınlanmaya başlarken, 1980 yılından günümüze değin geçen sürede hemen her yıl en az bir dergi yayın yaşamına başlamıştır (Şekil 3).

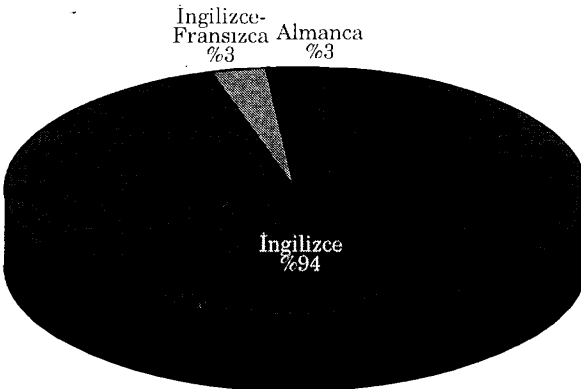
Şekil 3. Dergilerin İlk Yayın Yılları

Turizm ve ilgili alanlarındaki dergilerin daha çok 'quarterly', yani yılda dört sayı yayımlandıkları saptanmıştır (Şekil 4). Yılda dört sayı yayınlanan dergilerin oranı % 64 iken, diğer sıklıklarda yayınlanan dergilerin oranları oldukça düşük çıkmıştır. Dünya genelinde yayınlanan turizm ve ilgili olduğu alanlarda yılda 2 sayıdan 12 sayıya kadar değişen sıklıklarda yayınlanan dergiler bulunmaktadır.

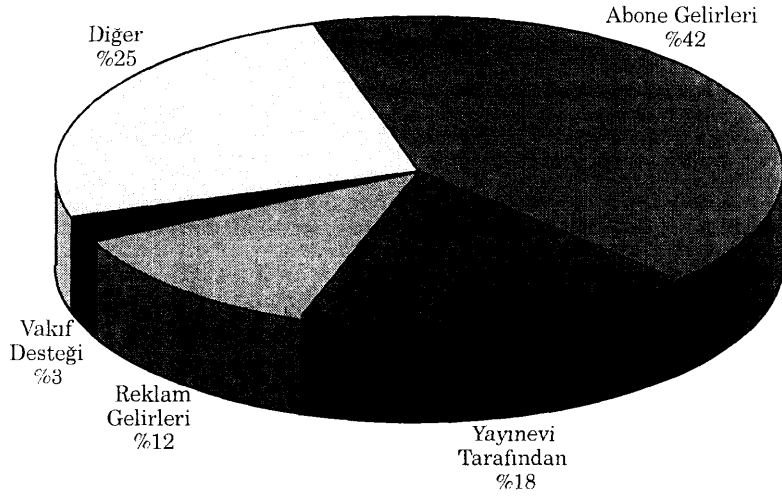
Şekil 4. Dergilerin Yıllık Yayın Sayısı

Turizm ve ilgili alanlarında yayınlanan dergilerin yayın dillerinin büyük çoğunlukla İngilizce olduğu görülmüştür. Yayın dili İngilizce olan dergilerin oranı % 94'tir. Yayın dili hem İngilizce hem de Fransızca olan dergilerin oranı ise % 3'tür. Almanca yayınlanan dergiler ise yine % 3 olarak tesbit edilmiştir (Şekil 5).

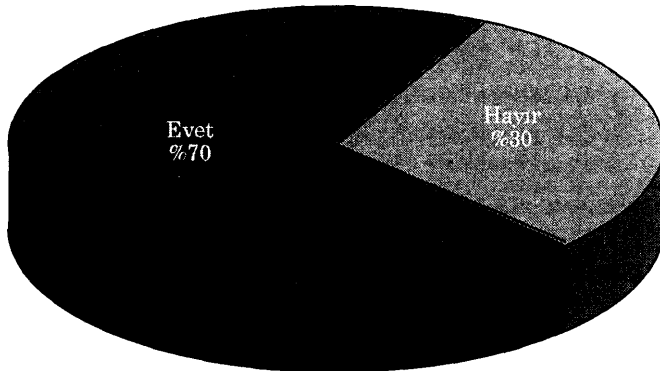
Şekil 5. Dergilerin Yayınlandıkları Dil / Diller

Dergilerin yayın giderlerinin karşılanması konusunda editörlerden alınan yanıtların dökümü Şekil 6'daki gibidir. Bu soruda editörlerin birden fazla şıkkı işaretlemeleri istenmiştir. Buna göre dergilerin giderlerinin karşılanmasında en fazla kullanılan şekil, abone gelirleridir (% 42). Yayın işletmesinin katkısı (% 18), bir vakfın desteği ise (% 3) olarak bulunmuştur. Reklam gelirlerinin oranı ise % 12'dir.

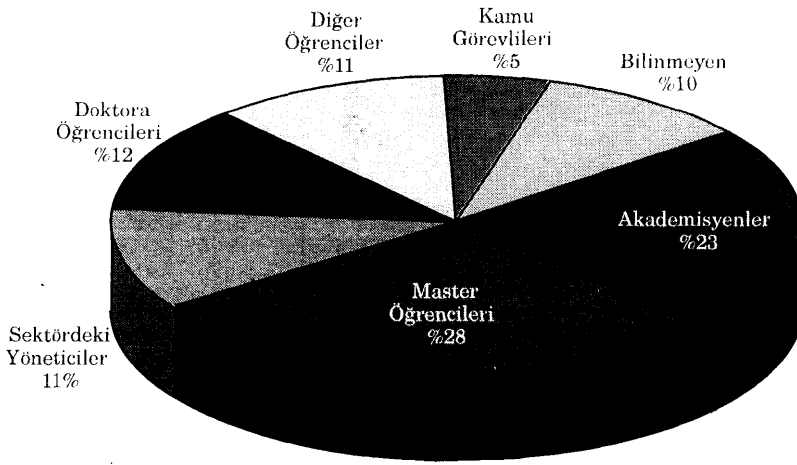
Şekil 6. Dergi Yayın Masraflarının Karşılanma Şekli

Turizm ve ilgili alanlardaki dergilerin % 70'i reklam yayımlamaktadır (Şekil 7). Dergilerinde reklam yayımlanmadığını beyan eden editörlerin oranı ise % 30'dur. Dergilerde akademik içerikli olmalarına karşılık giderlerin karşılanması için reklam yayımına izin verilmektedir.

Şekil 7. Dergilerde Reklam Yayınlanma Durumu

Dergilerin okuyucu kitlesinin oluşumu ile ilgili bulgular Şekil 8'de yer almaktadır. Buna göre turizm ve ilgili alanlarındaki dergilerin en önemli okuyucu kitlesi, master öğrencilerinden oluşmaktadır (% 28). Akademisyenler % 23 ile ikinci sırada yer alan okuyucu kitlesini oluşturmaktadır. Doktora öğrencilerinin oranı ise % 12'dir. Şekil 8'de yer alan bulgulara göre turizm ve ilgili alanlardaki akademik dergileri okuyanların önemli çoğunluğunu öğrenciler oluşturmaktadır. Doktora, master ve lisans düzeyindeki öğrencilerin toplamı % 51'e ulaşmaktadır. Bu arada kamu görevlileri ile sektördeki yöneticiler de turizm ve ilgili alanlardaki dergileri okuyan kesim içerisinde-

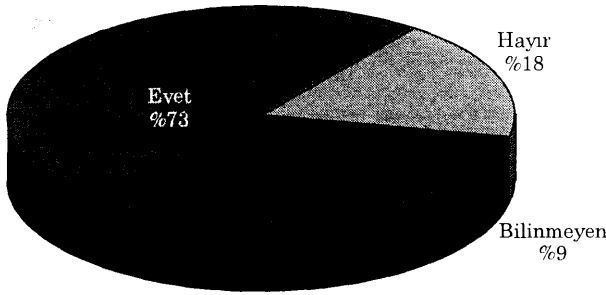

Şekil 8: Dergilerin Okuyucu Kitlesi

Makale Denetim Bilgileri:

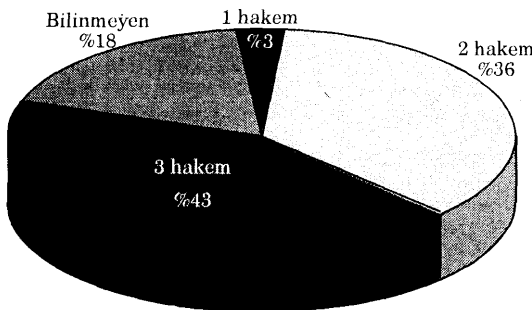
Dergilere gönderilen makalelerin hangi denetim amaçlarından sonra yayımlandığına veya yayımlanmadığına ilişkin bulgular, çalışmanın bu kısmında değerlendirilecektir. Bilindiği üzere, Türkiye'de son dönemlerde 'hakemli dergi' kavramı üzerinde çeşitli tartışmalar yapılmaktadır. Ancak gözlenen odur ki, hakemli derginin taşınması gereken nitelikler hususunda görüşbirliği bulunmamaktadır. Dünyada gerçekleştirilen araştırmalar hakem denetimi sonrasında yayımlanmaya başlanmasıyla, araştırmaya dayalı olan makale sayısının arttığını göstermektedir (Pollock 1996: 79). Dünya genelinde yayınlanan turizm ve ilgili alanlarındaki akademik turizm dergilerinin hemen tümünün 'hakemli dergi' olduğu beyan edilmektedir. Hakemli dergi olma ile ilgili niteliklerin neler olduğu aşağıdaki grafiklerde gösterilmektedir.

Makale değerlendirme formu, makaleyi denetleyecek olan hakeme/ hakemlere makale ile birlikte gönderilen ve hakeme/hakemlere denetleme sırasında kılavuzluk etmesinin yanı sıra, derginin aradığı nitelikleri gösteren belgedir. Her hakemli derginin geliştirilmiş değerlendirme formu genellikle bulunmaktadır. Grafik 9, turizm ve ilgili alanlarında yayınlanan dergilerin makale değerlendirme formunun bulunup bulunmadığına ilişkin bulguları göstermektedir. Buna göre, dergilerin önemli çoğunluğunun makale değerlendirme formu bulunmaktadır (%73). Değerlendirme formu bulunmayan dergilerin oranı ise % 18 olarak tesbit edilmiştir.

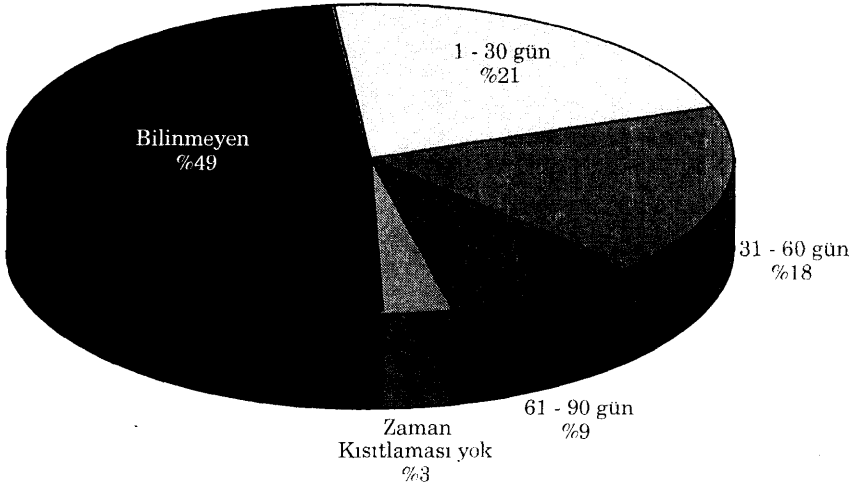
Şekil 9. Makale Değerlendirme Formunun Kullanılması

Akademik dergilerin editörleri, kendilerine gönderilen makalelerin yayımlanmaya uygun olup olmadığını ortaya çıkarmak amacıyla hakem/hakemlerin görüşlerine başvururlar. Görüşlerine başvuru hakemlerin sayısı, derginin yayın politikasına göre değişmektedir. Turizm ve ilgili alanlarındaki akademik dergilere gönderilen makalelerin kaç hakemin denetimine tabi tutulduğuna ilişkin bulgular, Şekil 10'da yer almaktadır. Şekilde yer alan bulgulara göre dergilerin % 43'ü bir makaleyi üç hakeme birden denettirmektedir. İki hakeme de aynı makaleyi gönderen dergilerin oranı % 36'dır. Bir hakemli dergilerin oranı ise % 3'tür. Dergilerin % 18'i bu konuda herhangi bir beyanda bulunmamışlardır.

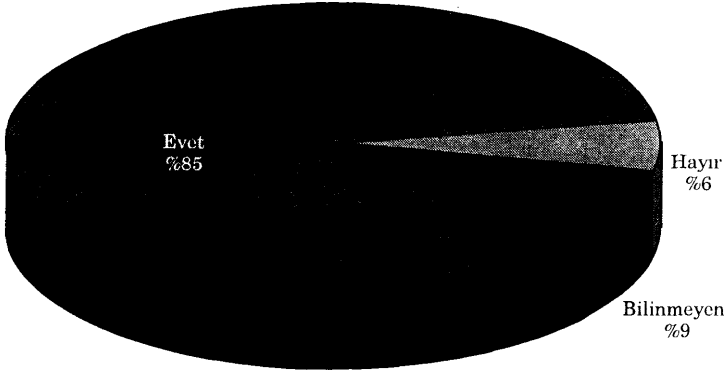
Şekil 10. Makaleyi İnceleyen Hakem Sayısı

Şekil 11'de incelenmek üzere gönderilen makaleler için hakemlere tanınan değerlendirme süresinin dağılımı yer almaktadır. Bulgular, dergi editörlerinin hakemlere genellikle 1-30 gün arasında değişen değerlendirme süresi tanıdıklarını göstermektedir. 31-60 gün arasında değişen sürelerde değerlendirme süresi öngören dergilerin oranı ise % 18'dir. Bu arada dergilerin % 49'unun ise bu soruya bir beyanda bulunmadıkları saptanmıştır.

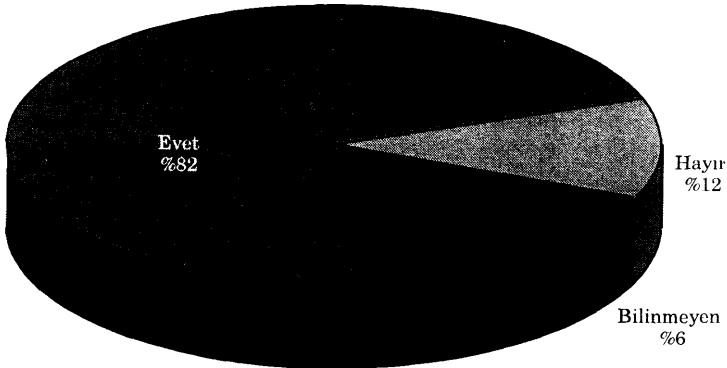
Şekil 11. Makalenin İncelenmesi İçin Hakemlere Tanınan Süre

Hakemli olan dergilerde makale denetimleri genellikle, dergilerde isimleri duyurulan yayın kurulu listesindeki hakemler tarafından yerine getirilir. Ancak, bazı durumlarda öyle makaleler gelir ki, yayın kurulu listesinde yer alan hakemlerden hiçbirinin çalışma alanı ile uyuzmaz. Bunu önlemek için dergi editörleri ilgili oldukları disiplinin bütün alt dallarından en az 2 hake mi listelerine alma yolunu tercih ederler. Hatta, bazı tıp dergilerinin 9000'le re varan sayıda yayın kurulu üyesine sahip olduğu ve bilgisayar yardımıyla makalelerin denetimini yapacak hakemi/hakemleri belirledikleri bilinmek tedir (Huth 1994: 70). Yine de çok farklı olan, farklı disiplinlerden yararlan ılarak hazırlanan makaleler dergilere gönderilebilmektedir. Hele turizm gibi interdisipliner bir alanda bu farklılıkla her an karşılaşmak mümkündür. Dergi editörleri bu durumlarda kendi listelerinde olmayan ancak ilgili makale konusundaki çalışmaları ile tanınan ve bilimsel incelemesine güven ilen akademislenlere de makaleleri denetlettirmek gereğini hissederler. İş te buna 'dışarıdan hakem' adı verilmektedir. Gerçekleştirilen bu çalışmada turizm ve ilgili alanlarındaki dergilerin % 85'i yayın kurulunda üye olmayan hakemlere de başvurmaktadır. Başvurmayan dergilerin oranı ise % 6'dır.

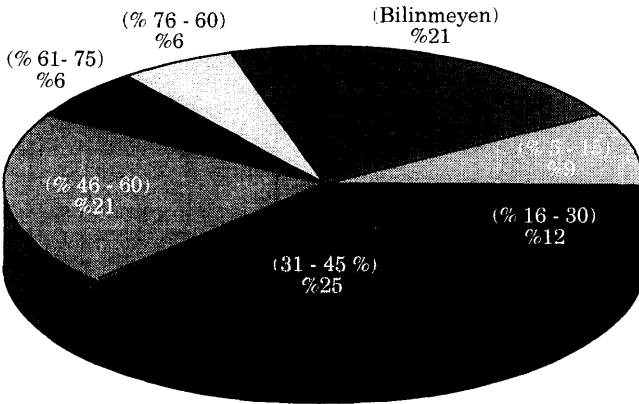
Şekil 12. Makalelerin Denetlenmesi İçin Yayın Kurulu Üyesi Olmayan Hakemlere Danışılması

Hakemli dergilerde denetim için her makale hakeme/hakemlere gönderilir. Ancak, hakemlere denetim için gönderilen makalelerin gönderilme içerikleri birbirinden ayrılmaktadır. Bu konuda üç ayrı denetim şekli bulunmaktadır (Miller ve Punsalan 1988). En fazla başvurulan şekil ise, İngilizce olarak 'blind review' olarak belirlilen, Türkçeye ise 'yazar isminin belirtilmediği' şeklinde çevrilebilecek denetim biçimidir. Bu denetim biçiminde ne hakem yazarı ne de yazar hakemi tanır. Hakem, böylelikle daha objektif biçimde makalenin yayımlanabilirliğine karar verebilecektir. Bu şekil denetimde editör, dergiye gönderilen makaleyi üzerinde yazar ismi olmadan hakeme/hakemlere gönderir. Hakemden/hakemlerden gelen değerlendirme sonucunu da editör, yine hakemin ismini belirtmeden makale yazarına ulaştırır. Turizm ve ilgili alanlarındaki akademik dergilerde 'blind review' uygulaması oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır (% 82). Başka denetim şekillerini kullanan dergilerin oranı da % 12 olarak tesbit edilmiştir (Şekil 13).

Şekil 13. Makalelerin Denetiminde "Blind Review" Uygulanması

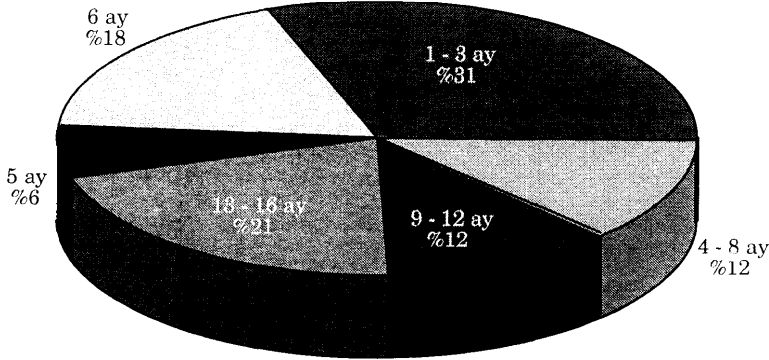
Akademik dergilere ilgili olduğu, hatta ilgili olmadığı alanlardan bile pek çok makale yayımlanmak için gönderilir. Özellikle dergilerde yayımlanmış makalelerin dikkate alınarak akademik yükselmelerin gerçekleştirilmeye başlanması ile birlikte, her gönderilen makalenin yayımlanması sorunlar çıkarmaya başlamıştır. Ayrıca, bir diğer önemli bir unsur olarak ise dergi sayısına oranla çok fazla makalenin gönderilmesi, yani gönderilen bütün makaleleri yayımlayacak dergi sayısının olmaması, makalelerin denetlenmesini gündeme gelmiştir. Böylelikle, dergiler makalelerin belli bir oranını, yani denetimden geçebilenlerini yayımlamaya başlamışlardır. Dergiye gönderilen makalelerin ne kadarlık bir oranının yayımlanmaya uygun görüldüğü konusu, bir anlamda, dergilerin nitelikleri ile ilgili tartışmalara da konu olmaktadır. Dünya genelinde yayınlanmakta olan turizm ve ilgili olduğu alanlardaki dergilere gönderilen makalelerin ne kadarlık bir yüzdesinin yayımladığına ilişkin bulgular, Şekil 14'te yer almaktadır. Buna göre gönderilen makalelerin yayımlanma oranlarının dergilere göre değiştiği gözlenmektedir. Bu arada dikkat edilmesi gereken bir diğer konu, dünya genelinde turizm ve ilgili alanlardaki dergi sayısının giderek artış göstermesidir. Buna karşılık hazırlanan nitelikli makale oranlarında aynı artış trendi yaşanmaktadır.

Şekil 14: Gönderilen Toplam Makale İçerisinde Yayımlananların Oranı

Şekil 15, dergilere gönderilen makalelerin, gönderilme tarihleri ile yayımlanma tarihleri arasındaki süreyi göstermektedir. Akademik dergilerden makalelerin dergi editörlerine ulaşımını izleyen sürelerde hakeme gönderilmenin de içerisinde olduğu bir dizi uygulama gerçekleştirilmektedir. Bütün bu uygulamalar için ise belli bir zaman gerekli olmaktadır. Uygulamaların titizliği ve ayrıntılı olması, makalelerin yayımını (yayımlanmaya uygun bu-

lunulursa) geciktirebilmektedir. Şekil 15'de yer alan bulgulara göre, dergilerin önemli çoğunluğunun gönderilen makaleleri 1-3 ay arasındaki bir sürede yayımladığını göstermektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere son dönemde dünya genelindeki turizm ve ilgili alanlarındaki akademik dergilerde yaşanmaya başlayan nitelikli makale sıkıntısı, makalelerin yayım sürelerinde düşmeler yaşanmaya başlamasına neden olmaktadır. Ancak, 13-16 ay seçeneğindeki % 21'lik oran, bu alandaki bazı özellikli dergilerin uygulamasını göstermesi bakımından ilgi çekicidir.

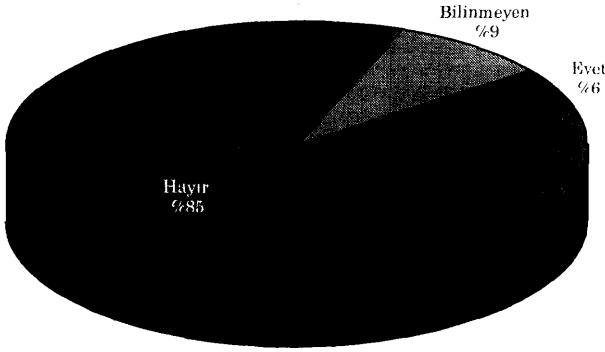

Şekil 15. Yayımlanmaya Uygun Görülen Makalelerin Gönderilme Tarihleri ile Basımı Arasında Geçen Zaman

Makale Yayım Bilgileri

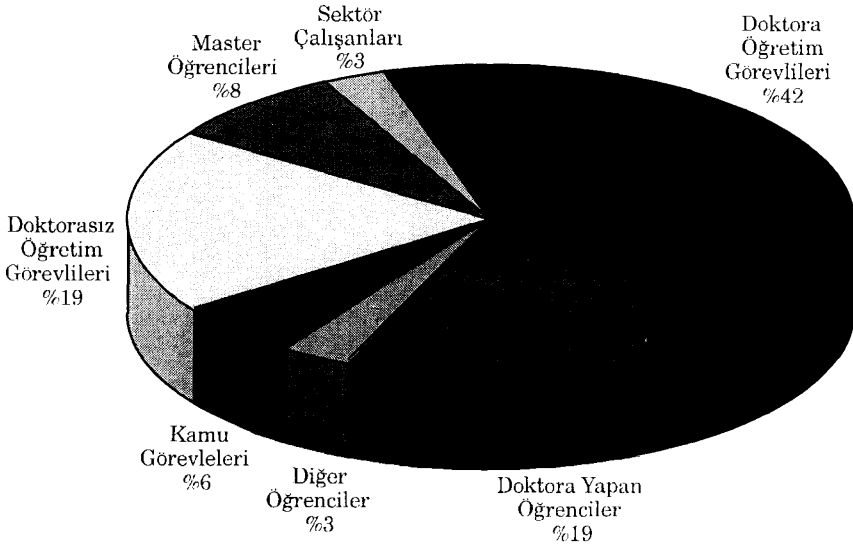
Çalışmanın bu aşamasında dünya genelinde yayımlanmakta olan turizm ve ilgili alanlarındaki akademik dergilerin makale yayımlama ile ilgili bazı bulgularına yer verilmektedir.

Dergilere gönderilen makalelerin yayımlandıktan sonra başka bir dergide de yayımlanmasına izin verilip verilmediğine ilişkin bulgular, Şekil 16'da yer almaktadır. Türkiye'de bir kısım akademisyen arasında yaygın olarak kullanılan bu şekil uygulamalara, dünya genelinde yayımlanmakta olan turizm ve yakın alanlarındaki dergilerin editörlerinin ezici bir çoğunlukla karşı olduğu gözlenmektedir (% 85). Buna 'evet' yanıtı veren editörlerin oranı ise yalnızca % 6'dır. Görüş bildirmeyen editörlerin oranı % 9 olarak bulunmuştur.

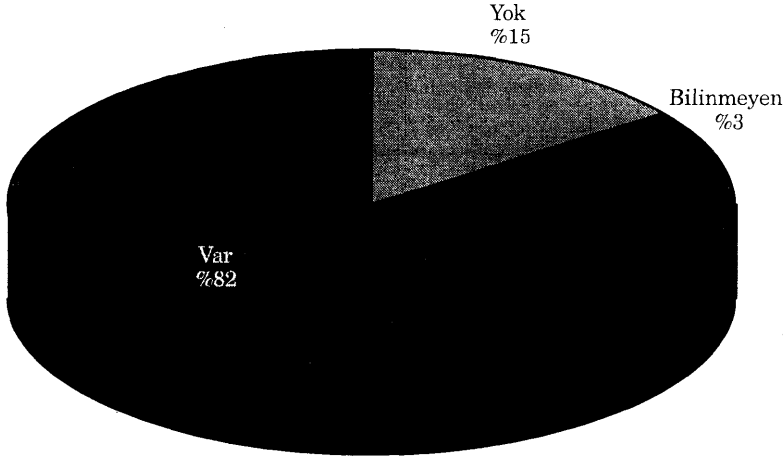
Şekil 16. Yayımlanan Makalelerin Başka Dergilerde de Yayımlanmasına İzin Verilmesi

Turizm ve ilgili alanlarındaki dergilere makale gönderen yazarların dağılımı Şekil 17'de görülmektedir. Şekilde yer alan bulgulara göre, turizm ve ilgili alanlarındaki akademik dergilere en fazla makale gönderen kesim, doktoralı öğretim görevlileridir. Doktora yapan öğrencilerin oranı da % 19 olarak tesbit edilmiştir. Doktorasız öğretim görevlileri ise % 19'dur. Bulgular, doktora derecesine sahip olma ile akademik turizm dergilerine makale gönderme arasında yakın bir korelasyonu işaret etmektedir. Yazarlar arasında master öğrencileri % 8, sektör çalışanları % 3, kamu görevlileri % 6 ve diğer öğrenciler de % 3 olarak belirlenmiştir.

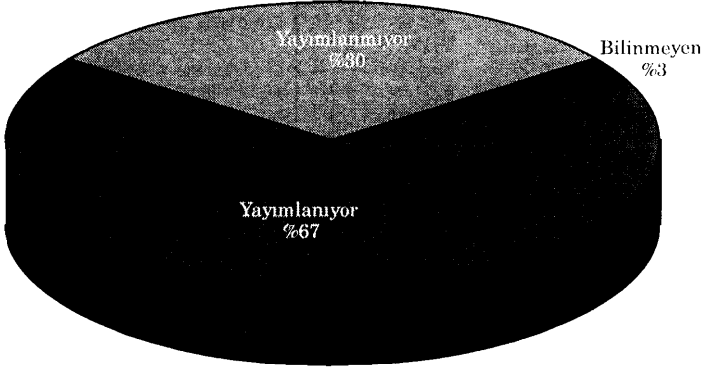
Şekil 17. Dergilere Makale Gönderen Yazarlar

Bazı akademik dergiler kendilerine gönderilen makalelerin dil ve yazım yanlışlıklarını ortadan kaldırmak amacıyla 'yazım editörü' olarak Türkçeye çevrilebilecek 'in-house-editorship' görevlendirmektedirler. Yazım editörü, dergiye gönderilen makalelerin, hakeme/hakemlere gönderilmeden önce dil ve yazım yanlışlıklarını ortadan kaldırmakta ve böylelikle de hem hakem/hakemlerin içerikle ilgilenmelerini sağlamakta ve hem de derginin daha az yanlışla yayımlanmasına yönelik bir işlev üstlenmektedirler. Türkiye'de gerçek anlamıyla bilinmeyen ve de kullanılmayan 'in-house-editorship', dünya genelinde yayımlanmakta olan başta tıp ve iktisat olmak üzere işletme ve diğer bilim dallarında sıklıkla kullanılmaktadır (Miller ve Punsalan 1988). Bazı alanlarda daha da ileri gidilerek dergilerde 'istatistik editörü' görevlendirilmektedir. Gerçekleştirilen bu çalışma çerçevesinde yazım editörü görevlendirilen dergilerin oranı % 82 olarak bulunmuştur. Yazım editörü bulunmayan dergilerin oranı ise % 15'dir. Bu konuda beyanda bulunmayan dergiler ise % 3'tür.

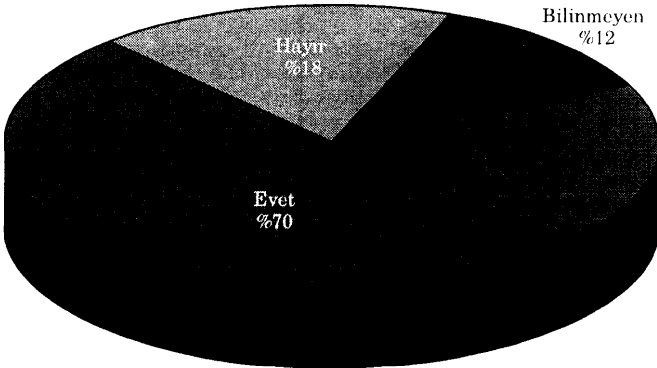
Şekil 18. Dergilerde "Yazım Editörü"nün Bulunması

Akademik dergi editörleri, güncel konularda hazırlanmış bazı makaleleri yayımlamak veya bilim dünyasında çalışmalarını ile dikkatleri çeken bilim adamlarının çalışmalarına dergilerinde yer vermek amaçlarıyla, onlara kendi dergileri için makale yazmalarını yönünde davette bulunurlar. Bu kişilerin gönderdiği makalelere de 'davetli makale' adı verilmektedir. Çalışma kapsamına giren dergilerin % 67'sinde davetli makale yayımlandığı beyan edilmektedir. Davetli makale yayımlamayan dergilerin oranı ise % 30 olarak bulunmuştur.

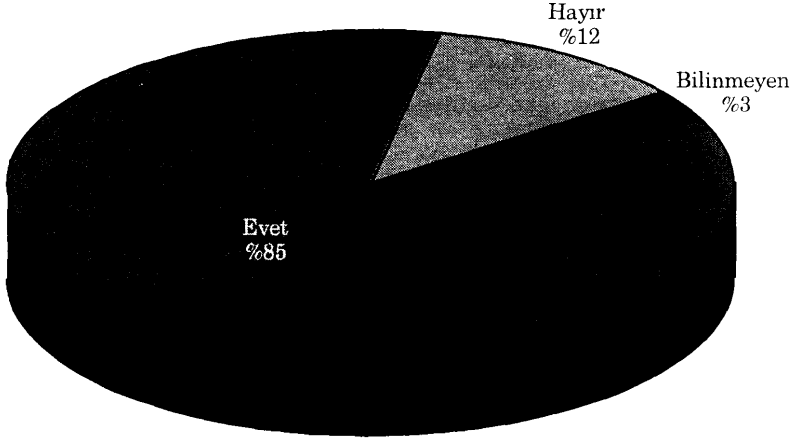
Şekil 19. Davetli Makale Yayınlanma Durumu

Öz (abstract) ve indeks dergileri, ilgili oldukları alanlarda yayımlanmış kitap, tez, makale, bildiri vb. basılı yayınlara ulaşım kolaylığı için geliştirdikleri bibliyografik ve "abstract" standartlarında yer veren başvuru kaynaklarıdır. Öz ve indeksler belli yayınlarla (yalnızca makale, tez gibi) ilgili olabildikleri gibi, ilgili alan/alanlardaki bütün basılan yayınlara da yer verilmektedirler. Öz ve indeks derilerinin en önemli amacı, akademik çalışmaların daha geniş bir kitle tarafından duyulmasını ve incelenmesini sağlamaktır. Dünya genelinde yayınlanan turizm ve ilgili alanlarındaki akademik turizm dergilerinin % 70'i herhangi bir öz veya indekste yer almaktadır. Öz ve indeks bir ölçüt olmamakla birlikte, yayımlanan makalelerin daha geniş bir kitleye ulaştırması bakımından önemli olmaktadır. Bu arada dünya genelinde hazırlanan bazı indeksler daha seçici davranarak her dergiye yer vermemekte ve böylelikle de bu indeks ve özlerde yer alabilmek dergiler açısından prestij kaynağı olarak algılanmaktadır.

Şekil 20. Dergilerin "Öz" ve "İndeks" Dergilerinde Yer Alması

Şekil 21, dergilerin vaad ettikleri zaman içerisinde basılma durumlarını göstermektedir. Buna göre dünya genelinde yayınlanmakta olan turizm ve ilgili alanlarındaki akademik dergilerin % 85'inin zamanında yayınlandığı beyan edilmiştir. Zamanında yayınlamayan dergilerin oranı ise % 12'dir. Durumları beyan edilmeyen dergilerin oranı % 3 olarak tesbit edilmiştir.

Şekil 21. Dergilerin Vaad Edilen Zamanında Yayınlanması

Sonuç

Bu çalışmada dünya genelinde yayınlanmakta olan turizm ve ilgili alanlarındaki akademik dergiler konu edilmiştir. Çalışma, dünya genelinde yayınlanmakta olan 115 dergi üzerinde yürütülmüştür. Yazılı anket soru formlarının editörlere gönderilmesi ile gerçekleştirilen araştırmada 33 dergi editöründen yanıt alınmıştır. Dergi editörlerinden gelen veriler SPSS for Machintos istatistik paket programında analiz edilmiştir.

Değerlendirme, üç aşamalı olarak yürütülmüştür. Birinci aşamada dergilerle ilgili genel bilgiler üzerinde durulmuş, ikinci aşamada ise, dergilere gönderilen makalelerin hangi denetim aşamalarından sonra yayımlanmaya uygun görüldükleri araştırılmış ve son olarak da, dergilerle ilgili yayın bilgileri incelenmiştir.

Gerçekleştirilen analiz neticesinde dünya genelinde yayınlanmakta olan turizm ve ilgili alanlarındaki akademik dergilerle ilgili olarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır. Sonuçlar 'genel bilgiler', 'denetim bilgileri' ve 'yayın bilgileri' şeklinde üç aşamada açıklanmaktadır.

A) Genel Bilgilerle İlgili Sonuçlar

- Turizm ve ilgili alanlarında yayınlanmakta olan akademik dergiler, çoğunlukla yayınevleri kuruluşlar tarafından yayınlanmaktadır.
- Turizm ve alt dallarına göre yapılan incelemede, dergilerin turizm, seyahat ve rekreasyon üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür.
- Dergiler yoğun olarak 1990 yılından sonraki yıllarda yayın yaşamına başlamışlardır. 1990 ve sonrasında yayın yaşamına başlayan dergilerin oranı, % 49 olarak tesbit edilmiştir.
- Yıllık yayın sayısı bakımından yoğunluk 'quarterly', yani yılda dört kez yayınlanan dergilerdedir.
- Dergilerin yayın dili büyük çoğunlukla İngilizce'dir.
- Yayınlanma giderlerinin karşılanmasında abone gelirleri en önemli dilimi oluşturmaktadır. Bunu, yayın işiyle uğraşan işletmelerin katkısı ile reklam gelirlerini izlemektedir.
- Dergiler genel olarak reklam yayımlama taraftarıdır ve % 70'i reklam yayımlamaktadır.
- Okuyucu kitlesinin oluşumu incelendiğinde, dergilerin çoğunlukla öğrenciler (lisans, yüksek lisans, doktora) tarafından daha fazla okunduğu saptanmıştır. Okurlar arasında akademisyenler de önemli bir orana sahiptirler.

B) Makale Denetimi İle İlgili Sonuçlar

- Çoğu dergide makale değerlendirme formu, makale ile birlikte hakeme/hakemlere gönderilmektedir.
- Makalelerin çoğunluğu üç hakem tarafından incelenmektedir. İki hakem tarafından incelenen makalelerin oranı da yüksek bulunmuştur.
- Hakemlere, makale incelemeleri için genellikle 1-30 gün arasında değişen sürelerde zaman tanınmaktadır.
- Yayın kurulu üyesi olmayan hakemlere de makale gönderilerek hakemlik yapmaları istenmektedir.
- Dergilerin çoğunluğu 'blind review' uygulamaktadır.
- Makalelerin yayınlanma oranı, gönderilen toplam makalelerin % 16-60'sı arasında yoğunlaşmaktadır.
- Dergilere gönderilen makaleler genellikle, gönderilme tarihi izleyen ilk 16 ay içerisinde yayımlanmaktadır.

C) Yayın Bilgileri İle İlgili Sonuçlar

- Makale gönderen yazarlar içerisinde doktoralı yazarlar dikkati çekmektedir. Dergilere makale gönderilmesi ile doktora derecesine sahip olma arasında yakın bir korelasyon dikkati çekmektedir.
- Dergilerde genellikle 'yazım editörü' görevlendirilmektedir.
- Dergilerde 'davetli makaleler' de yayımlanmaktadır.
- Dergilerin % 70'i öz ve indeks dergilerinde yer almaktadır.

Değerlendirme

Akademik literatürü konu edinmiş çalışmalar kendi içerisinde birtakım alt dallara ayrılmaktadır. Bu dallar arasında 'atıf analizi', 'bibliyografya veya kaynakça analizi', 'makale veya tez yöntem analizi' sayılabilir. Belli bir alandaki dergilerin belli değişkenlerin dikkate alınarak incelenmesi, literatür araştırmalarında karşılaşılan çalışmalar arasında yer almaktadır.

Çalışmada, dünyada genelinde turizm ve ilgili alanlarında yayınlanmakta olan dergiler konu edilmiştir. Çalışma, dergi editörlerine gönderilen yazılı anket sorularına verilen yanıtların incelenmesi ile gerçekleştirilmiştir. Kapsamı, konu aldığı dergiler ve içeriği itibarıyla bu çalışma, dünya genelinde gerçekleştirilen ilk çalışmadır.

Çalışma neticesinde dergilerin dünya genelinde geçerli olan uygulamalara şekil itibarıyla uyum gösterdiği gözlenmiştir. Genel olarak bütün bilim dallarında geçerli olan makale denetim ve uyarımlama uygulamaları, bütün dergi editörlerince dikkate alınmaktadır. Küresel boyutta yayınlanan turizm, rekreasyon ve boş zamanlar ve değerlendirilmesi konulu dergiler, söz konusu alardaki akademik düzeydeki programların artışına uygun bir şekilde gelişme gösterdiği saptanmıştır. Bulgular, üretilen makale oranı ile dergi sayısının artışı arasında yüksel bir ilişkinin bulunduğu yolundaki görüşü desteklemektedir.

Araştırmaya Dahil Olan Dergiler

Annals of Tourism Research

Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research

Festival Management & Event Tourism

FUI Hospitality Review

HSMAI Marketing Review

Information Technology and Tourism

ISM Culture Communication

Journal of Applied Research
 Journal of Foodservice Systems
 Journal of Leisurability
 Journal of Physical Education, Recreation & Dance
 Journal of Restaurant and Foodservice Marketing
 Journal of Sport & Exercise Psychology
 Journal of Sport & Tourism
 Journal of Sport Management
 Journal of Sports Sciences
 Journal of Sustainable Tourism
 Journal of Vacation Marketing
 JRCS
 Parks & Recreation Canada
 Pasific Tourism Review
 Progress in Tourism & Hospitality Research
 Schriften zur Tourismus Forschung
 Service Industries Journal
 Society and Leisure
 Sociology of Sport Journal
 The Leisure Manager
 Tourism Analysis: An Interdisciplinary Journal
 Tourism Culture & Communications
 Tourism Economics
 Tourism Management
 Transport Policy
 Transportation Research Part A: Policy and Practices

Kaynakça

- Goeldner, Charles R. (1989): "Travel and tourism information sources". *Travel, Tourism and Hospitality Research: A Handbook for Managers and Researchers*. İçinde (179-188) John Wiley & Sons Publications, New York.
- Huth, Edward J. (1996). "Tıp dergilerinde danışmanlık (Peer Review): Dünyü, Bugünü, Yarını, *Tıpta Bilimsel Yazım, Editörlük ve Denetleme Sempozyumu*, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Sağlık Bilimleri Araştırma Grubu, Ankara, 69-77.
- Kayar, Ragıp. (1994). "Cumhuriyet dönemi (1928-1994) tıp dergilerimizin kısaltılmış isim indeksi ve analizi", *SSK Tepecik Hastanesi Dergisi*, 4 (1-2-3), 67-77.
- Kozak, Nazmi. (1996). "Dünyada turizm ve ilgili alanlarında yayınlanan dergiler", *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7(1-2), 80-91.
- (1998). *Türkiye Akademik Dergiler Rehberi*, Ankara (Basılıyor).

- Kutluk, Tezer ve Nilgün Yarış. (1996). *Türkiye Tıp Dergileri Kataloğu*, Türkiye Tabipler Birliği yayını, Ankara.
- Miller, A. Carolyn ve Sharon L. Serzan (1994). "Criteria for identifying a refereed journal" *Journal of Higher Education*, 55(6), 673-699.
- Miller, A. Carolyn ve Victoria J. Punsalar. (1988). *Refereed and Nonrefereed Economic Journals: A Guide to Publishing Opportunities*. Greenwood Press, New York.
- Morrison, Alastair: <http://omni.cc.purdue.edu/~alltson/journals.htm>
- Pollock, Alan. (1996). "Cerrahi araştırma yayınlarında denetim", *Tıpta Bilimsel Yazım, Editörlük ve Denetleme Sempozyumu*, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Sağlık Bilimleri Araştırma Grubu, Ankara, 79-83.
- Raymond, R., A. Ferreira, R. L. DeFranco (1994). "Rating the hospitality journals", *International Journal of Hospitality Management*, 13 (3), 209-218.
- Topuzlu, Cemallettin. (1994). "Türkiye'de cerrahi bilimler alanındaki yayınların değerlendirilmesi" *Tıpta Bilimsel Yazım, Editörlük ve Denetleme Sempozyumu*, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Sağlık Bilimleri Araştırma Grubu, Ankara, 35-38.
- WHATT Worldwide Hospitality and Tourism Trends (CD-ROM)*, HCIMA, Hotel and Catering International Management Association (turizm ve otelcilik alanında öğrenim gören öğrencilere, akademisyenlere ve araştırmacılara yönelik hazırlanmış bir çalışmadır).